

## Conferència

### EL CASAL CATALÀ DE NOVA YORK, I EL COMITÈ D'ACCIÓ CATALÀ AL SERVEI DELS ALIATS DURANT LA SEGONA GUERRA MUNDIAL

Dia 30 de novembre de 2021, al Memorial 1714, a les 7 de la tarda  
Barcelona, Plaça Fossar de les Moreres, 2-4

© Andreu Marfull Pujadas

Basat en el llibre:

***Els catalans apel·len a les Nacions Unides. D'Utrecht a San Francisco, passant per Nova York (1713-1945- 2017)***

Barcelona: Llibres de l'Índex, 2021.

© Andreu Marfull Pujadas, del text, 2021

© d'aquesta edició: Ediciones de La Tempestad SL, 2021

ISBN: 978-84-121768-7-2DL: B-3.319-2021

+++

D'aquesta història no se'n coneixien els detalls. Però ara, gràcies als papers retrobats a l'Arxiu Nacional de Catalunya, es pot reconstruir. I té a veure amb el Comitè d'Acció Català, que és el nom informal que defineix als catalans de la Delegació, als Estats Units, del Consell Nacional de Catalunya, amb seu a Londres, quan passen a treballar per l'OSS, *l'Oficce of Strategic Services* nord-americana. És a dir, l'agència d'intel·ligència creada el 1942 que coordina l'activitat de l'espionatge, la propaganda, la subversió i la planificació de la postguerra fins a la seva dissolució, el setembre de 1945. És l'arrel de la CIA, creada el setembre de 1947, quan comença la Guerra Freda.

L'OSS es crea el 1942 i es dissol oficialment el 20 de setembre de 1945, i té una història paral·lela a la del Comitè d'Acció Català. El 1942 es crea la Delegació citada que mobilitza el Comitè, que es dissol el 15 de setembre de 1945, cinc dies abans que ho faci l'OSS. Fan el mateix, treballen per crear un nou ordre global, en plena guerra mundial contra el nazifeixisme. Practiquen l'espionatge, fan propaganda, promouen la subversió i planifiquen la postguerra per a Espanya, i per als catalans. A Londres, el Consell Nacional de Catalunya, de la ma de la presidència de Carles Pi i Sunyer, amb la secretaria d'en Josep Maria Batista i Roca, està en contacte amb el Front Nacional de Catalunya i el *Foreign Office*.

De forma resumida, indicar que l'arrel d'aquest Casal Català es troba al Centre Nacionalista Català de Nova York creat el 1920, on ja hi figuren dos dels membres destacats d'aquesta història, en Josep Maria Fontanals i en Joan Ventura i Sureda. Entre les gestions fetes, destaca el suport donat a en Francesc Macià, el 1925, per a armar una rebel·lió catalana per fer fora el dictador Miquel Primo de Rivera, el pare del fundador de la Falange. Però amb els anys canvien de nom. El 1939 se'ls coneix com a Comitè Català Antifeixista, i el 1940 apareixen com a Casal Català de Nova York, essent el nom popular que agrupa als catalans de la ciutat, que es manté fins el 1963. Així mateix, entre els anys 1942 i 1945 passen a esdevenir, oficialment, la Delegació als Estats Units del Consell Nacional de Catalunya de Londres. Finalment, dir que a la dècada de 1990, a Nova York, s'ha creat, el *Catalan Institute of America*, una entitat que es diu és continuadora del Centre Nacionalista Català i del Casal Català citats.

Respecte als seus principals actors, de l'etapa de la Delegació política, destaquen en Carner Ribalta i en Josep Anton Gibernau, junt amb en Josep Maria Fontanals i en Joan Ventura i Sureda. En Carner Ribalta és secretari i biògraf d'en Macià a l'exili dels anys vint, i l'acompanya

per França, l'Habana i els Estats Units, passant per Moscou. Després d'aquesta experiència s'instal·la als Estats Units d'Amèrica, on descobreix la seva vocació, i passió, pel cinema, si bé poc després retorna per ser membre del govern català de la República, fins que es veu forçat a l'exili, degut a la victòria nazifeixista a Espanya, i retorna als Estats Units. En Gibernau, altrament, és diplomàtic a l'Ambaixada de la República Espanyola als Estats Units, a Washington, entre els anys 1930 i 1939, i durant la "guerra civil" dirigeix la iniciativa de demanar la implicació dels Estats Units en la guerra a Espanya, i cerca suport militar. Però no ho aconsegueix. Com a resultat, deixa la diplomàcia i s'afegeix al Casal Català de Nova York, dedicant-se al sector privat empresarial i, de retruc, a servir a l'OSS. Gràcies a les seves memòries se'n poden reconstruir els fets i, gràcies a la documentació retrobada, es poden contrastar. Així mateix, d'en Ventura i Sureda i en Fontanals en sabem ben poc. El primer és natural de Palamós. Se'l coneix per la seva vinculació al món del cinema, com en Carner Ribalta, i pel seu protagonisme en aquestes entitats catalanes. El segon, en canvi, és un misteri. És fill de Mataró, i se'l situa a Nova York tots aquests anys fent negocis i dinamitzant el catalanisme, però tret de ser reconegut com el català més popular de la ciutat i disposar d'un negoci de manufactures (indefinit), així com de presidir el Casal Català de Nova York, el cert és que ara per ara, públicament, no se n'ha aconseguit escriure ni tan sols una breu biografia.

+++

El Comitè Antifeixista Català de Nova York, continuador del Centre Nacionalista Català creat el 1920, canvia el seu nom pel de Casal Català, des del moment en què els catalans a l'exili precipitat a França, en nom de la Fundació Ramon Llull, es posen en contacte amb ells per demanar-los ajut. La fundació està dirigida per un Consell d'Administració format per en Pompeu Fabra, Pau Casals, Antoni Rovira i Virgili, Pere Bosch Gimpera, Carles Pi i Sunyer, Lluís Nicolau d'Oliver, Ventura Gassol, Josep Pous i Pagès, i n'Antoni Maria Sbert, el darrer com a Delegat General, segons carta de 22 d'abril de 1939.

Així, comencen una intensa activitat, que els porta a entrar en contacte, a febrer de 1941, amb el Consell Nacional de Catalunya de Londres, presidit per en Pi i Sunyer, que, tècnicament, substitueix el govern català a l'exili, dissolt després del col·lapse de la Generalitat a França, quan és ocupada pels nazis i en Lluís Companys entregat a en Franco, qui el fa afusellar al castell de Montjuïc, el 15 d'octubre de 1940. En aquest moment, els catalans de Nova York ja han establert contacte amb totes les principals entitats catalanes del continent americà, que estan a l'aguait del curs de la gran guerra. Però, quan els Estats Units d'Amèrica s'hi afegeixen, i es crea la comunicació amb Londres, tot fa un gir precipitat. Es reorganitzen conjuntament, planificant la reconstrucció política dels catalans a l'exili i dissenyant una estructura internacional.

Així, a finals de 1941, el Casal Català es posiciona als Estats Units com una organització amiga. En un fulletó publicat en anglès, titulat "Statement of Policy" (Política Definida), s'hi diu que actuen com a delegats del Consell Català de Londres. Aquesta declaració de principis s'envia a l'Oficina d'Afers Inter-Americans de Washington, i es confirma la recepció segons consta en nota signada pel Coordinador de la institució, en Nelson A. Rockefeller, a en Fontanals, com a president del Casal Català de Nova York, de data 27 de desembre de 1941. En aquesta nota, en Rockefeller hi diu (cito)

Moltes gràcies per la seva lletra del dia disset i per adjuntar-hi la Política Definida.

La vostra oportuna manifestació de solidaritat amb els ideals de la democràcia, així com els sentiments tradicionals amants de la llibertat que professeu en nom dels catalans dels Estats Units són, realment, molt encoratjadors i gratificants.

Així, motivats per les circumstàncies, catalans i nord-americans es troben units per lluitar contra el nazifeixisme. En Nelson Rockefeller acabarà contractant en Carner Ribalta. Li encarrega dissenyar i promoure un programa de ràdio contra el feixisme nazi des d'Amèrica. En Carner Ribalta ho explica a les seves memòries. No es coneixia exactament en quines dates es realitza, però segons es recull d'un extracte de la vida curricular fet per ell mateix el 14 de setembre de 1946, el programa s'emet setmanalment entre els mesos d'abril i setembre de 1943 per la CBS de Nova York. Però ho promou l'Oficina d'Afers Inter-Americans i dirigeix el programa en Rockefeller. I, complementàriament, en un extracte equivalent, s'informa que també treballa d'*speaker* a les emissions hispanes de l'Oficina d'Informació de Guerra de Nova York, dins de l'apartat que descriu com "Activitats de ràdio, de propaganda de les Nacions Unides". A mode de recordatori, indicar que les Nacions Unides, des de 1942 fins el 1945, no són l'ONU que ara tots coneixem, sinó tal com es coneix a l'aliança política i militar, els "Aliats", que s'uneix contra el nazifeixisme durant la Segona Guerra Mundial.

Tornant als fets de finals de 1941, ressaltar que des de Londres es difon un extens missatge d'en Carles Pi i Sunyer, com a president del Consell Nacional de Catalunya, titulat "La voluntat dels catalans i el redreçament d'Europa", que es publica per Amèrica, de data 1 de gener de 1942. S'hi transmet gran entusiasme, i esdevé una crida als catalans del món. Ja falta poc per a constituir la Delegació de Nova York. El 17 de febrer de 1942, en carta d'en Carner Ribalta a en Fontanals, ja es parla de la futura Delegació als Estats Units. Es fa referència a d'altres intercanvis i a un document a formular amb el president d'Euskadi, en José Antonio Aguirre.

Després d'un any de gestions i nombrosa correspondència entre Londres, Nova York i els nuclis catalans d'Amèrica, el 28 de març de 1942 es constitueix la Delegació dels Estats Units del Consell Nacional de Catalunya, amb seu a Nova York. En aquesta època ja es disposa d'una organització coordinada a Nova York, des de Londres, amb la major part de les entitats catalanes creades al continent americà. En aquesta línia, Nova York es postula com una seu estratègica a l'estar als Estats Units d'Amèrica, que aleshores lidera la contraofensiva contra el feixisme a tot el món. En motiu de l'acta constitutiva d'aquesta Delegació hi assisteixen els signants de la futura apel·lació de 1945, en Josep Maria Fontanals (com a President de la Delegació), en Joan Ventura Sureda i en Josep Carner Ribalta, més en Josep Gelabert i en Josep Anton Gibernau. Però hi consten dues persones més, tal com es deixa escrit a l'acta (de la què se'n conserva la còpia). S'hi afegeixen el president d'Euskadi, en José Antonio Aguirre, i en Manuel de la Sota com a secretari de la delegació basca a Nova York.

N'Aguirre i en de la Sota assisteixen a l'acta constitutiva de la Delegació dels Estats Units per a segellar un pacte o aliança de col·laboració entre bascos i catalans a l'exili. Segons l'acta de constitució de la Delegació, en el full segon, s'informa de la seva assistència, on (cito)

El President d'Euzkadi informa de la missió que li ha estat encomanada pel Consell Nacional Català de Londres, d'assistir a la constitució de la Delegació del mateix als Estats Units, i d'establir oficialment l'enllaç amb la Delegació basca.

És a dir, es tracta d'un acord fet a Londres que es segella a Nova York, on també hi ha una delegació basca. Cal recordar l'estreta col·laboració entre els governs basc i català en motiu del desenllaç de la Guerra Civil espanyola, de forma especial quan el govern basc es refugia a Barcelona, abans d'anar a l'exili. Així mateix, es dona la circumstància de que a Londres també es crea un Consell Nacional Basc, i que aquest disposa d'una Delegació a Nova York. A continuació, s'informa que n'Aguirre llegeix un document classificat que s'arxiva a l'acta (cito)

en el qual s'estableixen els termes en què Catalunya i Euzkadi, conjuntament, proclamaran en moment oportú la reconstrucció ibèrica desitjada, basada en la llibertat dels pobles ibèrics en un pla d'igualtat. El document va signat pels dos caps actualment visibles d'Euzkadi i Catalunya,

J. A. Aguirre i Carles Pi i Sunyer, i es mantindrà secret fins que les circumstàncies aconsellin la seva publicació i difusió.

Aquest document és el que es cita a la carta de 17 de febrer de 1942. Tot seguit, a l'acta constitutiva es declara que cap dels presents "faran al·lusió al document secret esmentat sense l'autorització del Consell Nacional de Catalunya i de la Delegació Basca dels Estats Units". L'acta finalitza amb el següent paràgraf (cito)

ES DECLARA: de conveniència que la Delegació catalana dels Estats Units sigui l'oficina centralitzada de totes les relacions entre les entitats catalanes de tota Amèrica i el Consell Nacional Català de Londres. A aquest efecte, també, el President Aguirre notificarà a totes les entitats basques dels països americans que tot contacte entre bascs i catalans es faci a través de la Delegació basca de Nova York i de la Delegació catalana als Estats Units.

Finalment, al sisè i darrer punt dels acords signats, hi figura l'acord de fer el registre de la constitució de la Delegació al Departament d'Estat de Washington. S'hi dona, doncs, la màxima rellevància possible, en la mesura que es proposa col·laborar amb el govern nord-americà, tal com es desprèn de l'activitat realitzada. Per aquesta raó, a l'apel·lació de 1945 s'hi informa que la Delegació als Estats Units ha estat registrada al Departament d'Estat el 28 de març de 1942.

És a dir, la Delegació que envia l'apel·lació a les Nacions Unides neix amb una missió clara: l'alliberament nacional dels pobles de la península ibèrica per construir una nova entitat política, basada en la lliure voluntat dels seus pobles. És, en certa manera, la idea plurinacional i republicana d'Espanya dels pobles no castellans que competeix, en aquesta època, amb la unitària i imperialista que lidera el feixisme castellà. Al darrera hi ha l'esperit Galeuzca, que respon a una aliança entre els moviments nacionalistes de Galícia, Euzkadi i Catalunya (Gal-Euz-Ca) que neix el 12 de setembre a Barcelona de 1923, dos dies abans del cop d'Estat de Miguel Primo de Rivera; es revitalitza durant la Segona República i, molt especialment, es dinamitza durant la Segona Guerra Mundial, a l'exili.

Així, des del Casal Català de Nova York s'estableix comunicació directa amb diversos organismes oficials, com ara l'Oficina de les Nacionalitats, de Washington i Nova York; l'Oficina de Serveis Estratègics, els Serveis d'Intel·ligència de l'Exèrcit i de l'Armada, l'Oficina d'Informació de Guerra, a Nova York; i l'Oficina d'Afers Inter-Americans i l'Oficina de recerca Latinoamericana, de Washington.

En aquestes dates, el contacte principal amb Washington és en Joseph Montllor, que està al l'Oficina de recerca Latinoamericana. En carta de Montllor a en Gibernau (el secretari de la Delegació), de 2 de juny de 1942, li demana una llista de totes les referències fiables possibles dels catalans a l'Amèrica Llatina. Concretament, demana (cito)

1. L'opinió pública predominant entre els grups catalans pel que fa al progrés bèl·lic.
2. La posició de les colònies espanyoles en el seu conjunt, en el conflicte.
3. El tipus i l'efecte de la propaganda falangista i com serveix a l'objectiu de l'Eix.
4. Anàlisi de la premsa, tant feixista com antifeixista, amb les polítiques editorials d'aquests papers, el contingut de les notícies, qualsevol anàlisi del titular i les agències de notícies que subministren els diaris.
5. Els noms, juntament amb la importància econòmica i política dels membres de la Falange o dels seus simpatitzants.

Els Estats Units vol vèncer la Falange, que és el braç feixista d'Espanya més actiu a la Segona Guerra Mundial, i vol saber fins on arriba el suport dels catalans. D'aquesta manera, s'estableix una xarxa catalana amb Nord-amèrica, de caràcter estratègica. En Montllor acaba la carta amb aquestes paraules (cito)

També us pot interessar saber que d'aquí a un mes o dos, una persona afiliada oficialment a aquesta Oficina realitzarà un viatge a Amèrica Llatina, especialment a la regió de la Plata, Xile i Brasil. Podria resultar útil tenir aquest home en contacte amb els diferents clubs catalans de les ciutats que visita i explicar personalment als líders catalans quines contribucions poden fer. Feu-me saber si el "Casal Català" podria proporcionar a aquest home cartes de presentació. Si aquesta idea us agrada, us encarregaria que conegués aquesta persona, el senyor Serafino Romualdi, i us pogués explicar el seu itinerari amb detall.

En Serafino deu ser un nom en clau. Li fan arribar un memoràndum de data 16 de juny de 1942, en anglès, en què s'informa de la relació de catalans organitzats a Amèrica, en què les comunitats més nombroses són a l'Argentina (26.000), Xile (17.000) i Cuba (15.000), seguit de Mèxic i Uruguai (5.000) i altres països. S'informa també dels contactes a Europa, ressaltant els moviments basc i català. I conclou (cito)

Imaginem una organització clandestina eficaç als països bascos i catalans si es poden proporcionar instruccions concretes i una certa projecció per dur a terme aquesta feina a temps complet.

Com a primer pas, cal organitzar eficaçment l'organització interamericana per establir contacte amb vaixells a través de Buenos Aires i també entre Nova York i Londres.

En document de 22 de juny de 1942 dirigit a l'Oficina d'Afers Inter-Americans, de 7 pàgines, es presenta un informe sobre els catalans d'Amèrica en què es tracta de la història política de Catalunya, la cultura i la llengua catalanes, la importància estratègica de Catalunya, els catalans a l'exili, i les entitats, les publicacions i els programes de ràdio que s'hi realitzen per tota Amèrica, amb totes les adreces. La feina és, en aquest sentit, impecable. I es realitza un informe paral·lel de cinc pàgines. Es parla del mig milió d'exiliats, de la diligent organització dels catalans a França, de l'assassinat d'en Companys, dels viatges a Amèrica, del Consell Nacional de Catalunya de Londres i de la Delegació als Estats Units. S'hi informa de l'existència d'un moviment clandestí de resistència dins de Catalunya. I acaba dient que la gran majoria dels catalans viuen per veure el dia de l'alliberament i la victòria davant Franco.

Així, es posen a treballar pels serveis secrets dels Estats Units. Entre els anys 1941 i 1942 es dirigeixen diversos cops al president Roosevelt, fan diversos serveis i entren en contacte amb en Josep Andreu Abelló, a Mèxic, amb qui es coordinen per pressionar als mitjans i les ambaixades per alliberar en Josep Tarradellas i en Ventura Gassol, detinguts per la França ocupada pel nazisme. Recordem que Andreu Abelló és qui presideix i impulsa la creació de l'Assemblea Nacional catalana el 1971, que lluita pel retorn de l'autonomia i en Tarradellas.

Així, en data setembre de 1942, els catalans de Nova York, amb en Carner Ribalta al capdavant de la revista *Free Catalonia*, l'instrument de propaganda del Casal Català, publica un exemplar amb dos articles, un titulat "Catalunya envaïda però no vençuda" i l'altre "Els tirans de Catalunya". El primer fa saber que "Catalunya s'està organitzant, fronteres enfora, com un poble lliure i, al costat de les altres nacions atacades, es prepara per recobrar definitivament la seva plena llibertat". El segon denuncia la secular violació de principis morals dels tirans de Catalunya, i apel·la a la justícia d'un Tribunal Internacional fent referència a un discurs d'en Cordell Hull (el Secretari d'Estat dels Estats Units d'Amèrica), on s'hi afirma que (cito)

Davant aquest Tribunal, que haurà d'ésser de pobles i no de detentors del Poder, ja no es podrà emprar el *no toleraré*. Aquesta ficció de la sobirania nacional, orgullosa, il·limitada, sense fre, haurà de supeditar-se a les normes jurídiques internacionals i no podrà servir més per a perpetuar les injustícies de l'opressió d'uns pobles pels més forts.

La justícia a la què s'al·ludeix es concreta amb una "Victòria" regida per aquest principi (cito)

Els Drets dels homes i els Drets dels pobles no poden estar a la mercè dels homes forts o dels pobles forts. La pau i la seguretat són béns col·lectius. Per remota que sigui la transgressió de la llei, per humil que sigui la víctima, la Justícia sempre en sofreix; i el dret, la pau, la dignitat de tots, estan en perill.

L'any 1942 és quan la Delegació treballa més activament amb el govern dels Estats Units, destacant el pla que es treballa amb l'OSS. D'aquesta entitat i d'aquest pla qui en dona els detalls és en Josep Anton Gibernau. A la reconstrucció dels fets que publica el 1987, informa de la creació d'un Comitè d'Acció Català. Des del 1942, es postula al servei de l'OSS. Segons en Gibernau, l'OSS la crea el president Roosevelt l'abril de 1941 per omplir el buit dels serveis d'intel·ligència del Departament d'Estat, de l'exèrcit i de la marina, que segons indica no eren suficients i es trobaven a gran distància dels existents a França o Anglaterra, que tenien una xarxa clandestina consolidada i amb gran experiència. La direcció és a càrrec del coronel William J. Donovan. Segons indica (cito),

la idea original de l'OSS establerta pel president Roosevelt era disposar d'un servei d'intel·ligència que fos directament responsable davant d'ell a la Casa Blanca, i independent dels caps de personal conjunts, el Departament d'Estat o el Federal Bureau of Investigation (FBI).

Convé recordar que encara no existeix la CIA (Central Intelligence Agency), que es funda el setembre de 1947 amb la idea de processar i controlar la seguretat nacional de tot el món, a l'iniciar-se la Guerra Freda, després de la dissolució de l'OSS el setembre de 1945, a l'acabar la Segona Guerra Mundial. Respecte a la seva activitat, Gibernau comenta que (cito)

Seguint instruccions del president Roosevelt, una de les primeres obligacions del coronel Donovan, en el procés d'organitzar l'OSS, era establir contacte amb els moviments anti-franquistes de dins i de fora d'Espanya.

Amb aquesta determinació, en Gibernau informa que l'OSS entra en contacte amb el Comitè d'Acció Català a Nova York, que el formen tres persones: ell, en Carner Ribalta i en Fontanals. Respecte a aquesta organització, recorda que tenen l'ajut de la colònia catalana, però que les activitats amb l'OSS es limiten amb ells tres i, la major part de les vegades, establint contactes individuals per separat. En aquest sentit, detalla que a ell se li concedeix permís per viatjar a l'estranger i que l'OSS, a través del *Selective Service System* (dirigit per en Lewis b. Hershey) acorda amb la multinacional Hoffmann-Roche, on treballa en Gibernau, l'arranjament confidencial d'absentar-se en cas que convingués. D'aquesta col·laboració en sorgeix "l'opció catalana" de l'Operació Torch ("Torxa"), que és l'assalt nord-americà al nord d'Àfrica, que es concreta el 8 de novembre de 1942 i representa el punt d'inflexió de l'avanç nazi a la gran guerra. Tal com recorda en Gibernau, l'èxit de l'operació "Torch" transforma la Mediterrània en una operació militar, i suposa la transferència de l'OSS a la Junta de Caps d'Estats Major. L'assalt és simultani a Casablanca, Algèria i Oran, però inicialment inclou un possible desembarcament a Andalusia per assegurar el pas lliure fins a Gibraltar, si bé això depèn de l'acció que prenguin en Franco i Hitler. En aquest sentit, Gibernau indica que el Comitè recomana "un desembarcament addicional a Catalunya, per aconseguir una efectivitat alhora militar i política, per assegurar la Mediterrània des de Roses fins a Gibraltar". La idea de fons és derrotar Hitler i Franco. El que anomena "Opció Catalana" (cito)

havia de tenir dues puntes: una per cloure el pas als alemanys a la frontera francesa i l'altra per mobilitzar les forces antifranquistes a Badalona, la perifèria industrial de Barcelona, les platges de la qual oferien un accés fàcil.

I afegeix (cito)

En les nostres discussions amb l'OSS, el nostre pla consistia en tres punts:

- Contacte amb la resistència clandestina antifranquista de Catalunya.
- Obtenir una profusió d'informacions i detalls sobre les diverses parts de la costa catalana, exactament des de València i Mallorca fins a la badia de Roses.
- Reclutament i entrenament de *comandos* catalans.

La contribució catalana no havia de ser de material humà, sinó de planificació i intel·ligència, exceptuant alguns comandos que serien reclutats entre voluntaris, reunits entre catalans que ja es trobaven als Estats Units en les lleves militars. Servirien a més com a intèrprets i com a primers contactes en el desembarcament.

#### Respecte a aquestes gestions (cito)

Durant l'estiu de 1942 es van fer progressos, no sols a través dels nostres propis contactes directes a Catalunya, sinó a través del Consell Nacional Català de Londres. A més dels excel·lents mapes que l'exèrcit i la marina dels Estats Units tenien a les mans, nosaltres els vam proporcionar una col·lecció amplíssima de fotografies, postals i desplegable dels diversos llocs turístics i platges de Catalunya, així com mapes i plànols dels carrers de les ciutats i poblacions catalanes.

Amb una eficiència típicament americana, amb una velocitat que ens va semblar d'un dia per l'altre, van completar un complexíssim mapa topogràfic, com a resultat de totes les fotos i altre material que els vam proporcionar. Formaria part dels mapes de desembarcament locals que se subministrarien a cadascun dels membres que participessin en el desembarcament.

Aquesta informació també es veu referida a les memòries d'en Carner Ribalta. Però al final la via catalana es descarta, perquè no fa falta. Franco no és una amenaça i se l'avisava de l'operació. Tal com informa en Gibernau (cito),

el 7 de novembre, el president Roosevelt va escriure una carta a Franco que l'ambaixador Hayes va lliurar-li personalment, donant seguretats de la Gran Bretanya i dels Estats Units que no seria envaït cap territori espanyol. Això fou lliurat a Franco el matí del 8 de novembre, quan la campanya de Nord-Àfrica ja havia entrat en acció a les dues en punt de la matinada.

És a dir, se l'avisava i aquesta decisió representa un gir en la història de l'amenaça franquista. Altrament, ara es coneix que són repartits 10 milions de dòlars als caps militars espanyols, de la mà d'en Nicolás Franco, germà del cabdill, que acaben dipositats a Suïssa, després d'estar a Nova York. I això ho sabia en Gibernau, abans que es fes públic a les darreries del segle XX. En Gibernau ho avança a les seves memòries de la dècada de 1980.

La missió del Comitè d'Acció Català, tot i aquest intensa activitat al costat del servei d'intel·ligència nord-americans, es veu condicionada pels esdeveniments i l'espai d'incertesa que existeix a l'entorn del govern català desmantellat a París. De forma sobtada es rep una mala notícia. En data d'11 d'agost de 1942, la Comunitat Catalana de Mèxic informa a Nova York que en Pi i Sunyer ha enviat un cable indicant que ha renunciat al càrrec. I també ho fan la resta de membres del Consell Nacional de Catalunya de Londres. Però el catalanisme a l'exili americà es rebel·la. Ho fan a Mèxic, a l'Argentina, a la República Dominicana i d'altres indrets. No estan disposats a renunciar al què han començat. La Delegació als Estats Units es posiciona davant del que diu és una "crisi de legalitat del C.N.C. de Londres". Difonen una declaració en què es decideix que les persones que integren el Consell de Londres "no deuen per cap concepte comprometre la vida del Consell, abandonant els càrrecs, i menys deixar, ni un sol instant, Catalunya sense representació legal a l'exterior".

A partir d'aquí es crea una escissió, en què Nova York assumeix el lideratge, motivada per les circumstàncies. Mentre els catalans d'Amèrica estan alarmats, el republicanisme català està intentant, sense èxit, formar un consell a Mèxic alineat amb l'espanyol. Així, tot i una sentida correspondència en què es demanen explicacions, en Pi i Sunyer no respon a Nova York i es

mostra totalment indecís. Les negociacions es realitzen a porta tancada i així es manté fins que el 25 de novembre de 1943 els republicans catalans i espanyols constitueixen la *Junta Española de Liberación*, JEL, destacant l'aliança entre ERC i el PSOE. I ho fan, inicialment, sense representació del govern basc. És a dir, s'està creant una estratègia alternativa a la idea plebiscitària que lideren bascos i catalans des de Londres i Nova York. Però aquest intent alternatiu fracassa. El republicanisme no rep el suport que necessita, tot i haver alimentat una divisió interna que s'acabarà consolidant.

El 1943, el Comitè d'Acció Català manté correspondència amb el govern nord-americà, de forma especial amb en Gibernau, i comença una segona etapa d'intensa activitat estratègica, que queda escrita. En primer lloc, a la revista *Free Catalonia* es publica, el març de 1943, un "Pla d'invasió de la península Ibèrica" ideat per a les Nacions Unides. El text inclou l'escenari d'una ocupació d'Espanya per part de Hitler, fins al Marroc francès, que inclou les següents conseqüències (cito)

- 1) El règim de Franco quedaria immediatament afiliat al costat dels nazis.
- 2) Tota la costa mediterrània, amb les seves bases navals i aèries, a la disposició de Hitler.
- 3) Gibraltar bloquejat (artilleria pesada ha estat instal·lada a la costa d'Algesires i Ceuta, de cara a Gibraltar).
- 4) El Marroc espanyol al pas i com una amenaça a l'esquena dels exèrcits de les Nacions Unides a l'Àfrica del Nord.

I s'afegeix (cito)

A desgrat de les dificultats de comunicació i revituallament, 150.000 homes ben equipats i instruïts pels tècnics alemanys estan acasernats al Marroc espanyol, llestos per a la primera eventualitat. Del 1939 ençà, existeix un pla franquista per a l'ocupació del Marroc francès. Consistiria en un atac a Fes i El Gharb, mentre forces procedents de Melilla tallarien la comunicació entre el Marroc francès i Alger a través del pas de Tazza. Forces espanyoles i alemanyes a Ifni, al sud del Marroc francès, hostilitzarien les tropes aliades a Marrakeix i Agadir, en cooperació amb les cabiles de l'Anti-Atlas sota el comandament del "Sultà Blau", amic de l'Espanya feixista. Les illes Canàries serien utilitzades com a bases submarines, a tal fi preparades en els darrers anys.

El "Pla d'invasió" s'envia a tot arreu on es coneix interès, d'Amèrica i els Estats Units. La reacció és contundent. Reben, fins i tot, les gràcies de la *British Air Commission* de Washington, a 4 de maig de 1943. Però la delegació aspira a una acció més real, directa. En carta de 17 de novembre de 1943 d'en Gibernau als companys del Comitè d'Acció Català hi fa saber que cal activar-la, perquè veu que no és prou efectiva. Les estratègies geopolítiques estan fent un gir, com també l'està fent la Segona Guerra Mundial. I es posen a treballar amb una nova perspectiva més ambiciosa. En Gibernau recorda que el Comitè d'Acció Català manté la cooperació amb l'OSS fins el 1943, "quan la marea s'estava girant clarament en contra de Hitler". És a dir, fins que l'amenaça d'una coalició Hitler-Franco comença a esvair-se i la guerra es desplaça poc a poc al cor d'Europa. Així, a novembre de 1943 tenen enllestit un document de 13 pàgines que es titula "Suggeriments pel plantejament d'una solució del problema polític ibèric", que fan arribar, a petició seva, als Serveis d'Intel·ligència Militar dels Estats Units a Washington. S'hi realitza una exposició detallada de la unitat catalana envers els seus líders, així com de les diferències existents en el front republicà espanyol, referint-se als candidats Negrín, Prieto i Martínez Barrio.

El Comitè d'Acció Català, coneixedor de l'espectre polític espanyol i de la seva complexitat, proposen recolzar als líders autoritzats, com en Pi i Sunyer, unint la població contra el feixisme, amb l'horitzó d'arribar a acords de mínims que permetin establir un nou ordre. Tot, dirigit com una missió tutelada i organitzada per les Nacions Unides. Més endavant, un cop França és alliberada, l'estiu de 1944, redacten el document titulat "Per a l'enderrocament del règim de

Franco" que fan arribar a l'Honorable Cordell Hull, el Secretari d'Estat dels Estats Units d'Amèrica, a Washington. Allà s'hi diu que (cito)

No intentem de convertir aquesta comunicació en un memorial de greuges ni repetir el prec que Catalunya ha fet inútilment a les diverses autoritats i pacificadors internacionals, des de la Conferència de la Pau d'Utrecht [1713] a la Societat de Nacions a Ginebra, el 1925. No demanem pietat, sinó justícia. Volem declarar els nostres drets nacionals en els moments en què les nacions democràtiques triomfen damunt la tirania i en un moment en que els països idealistes tals com els Estats Units i la resta de les Nacions Unides s'han compromès a retornar la llibertat a totes les nacions, grans o petites, a les quals, ara o en el passat, fou arrabassada per la força de les armes.

És a dir, es demana ser una nació més del món, lliure de tiranies. No es fa cap súplica. Per aquesta fi, es demana (cito)

- 1) Ajut militar i diplomàtic per a l'immediat enderrocament de Franco a Catalunya.
- 2) Reconeixement del Consell Nacional Català com a Comitè d'alliberació de Catalunya amb l'encàrrec de restaurar el govern català responsable davant de les Nacions Unides del manteniment de l'ordre a Catalunya.
- 3) Reconeixement del Consell Nacional Català com a representant legal de Catalunya en la discussió de la reorganització política de la Península Ibèrica, amb drets iguals als dels representants de la resta dels pobles ibèrics.

Com es pot constatar, el manteniment del Consell Nacional Català és fonamental per l'estratègia d'alliberament, tot i haver-hi una fissura interna al si de la política republicana. Però això no evita mostrar-se units ja que, d'altra banda, de no fer-ho tots aquest plans perden valor. Finalment, el text acaba amb els següents propòsits, que poc a poc tendeixen a assimilar-se al que s'acabarà enviant a l'apel·lació de 1945 (cito)

L'ordre com visualitzem l'alliberació de Catalunya és com segueix:

- a) Eliminació del règim de Franco.
- b) Reconeixement del Consell Nacional Català com a Comitè d'Alliberació de Catalunya, per a la restauració de la llei i l'ordre en el propi territori.
- c) Establiment del Govern Provisional Català.
- d) Referèndum entre els Catalans per a determinar la manera de governar-se.
- e) Reconeixement per part de les Nacions Unides del dret de Catalunya a beneficiar-se de les llibertats establertes per la Carta de l'Atlàntic.
- f) Discussió d'un pla de Confederació de Pobles Ibèrics. En aquesta discussió tots els pobles de la Península (Catalunya, País Basc, Castella, Galícia, i si es vol Portugal) tindran drets iguals.
- g) En cas de desavinença, la Cort Internacional de Justícia, en nom de les Nacions Unides, arbitrarà i resoldrà el problema de la Península Ibèrica.

L'escenari d'una Cort Internacional de Justícia, amb plenes facultats per dirimir sobre conflictes entre qualsevol nació, és un element que cal entendre'l bé. Només amb aquestes competències té sentit esperar una pressió contundent per vèncer Franco i plantejar un plebiscit a les nacions ibèriques.

Paral·lelament, el setembre de 1944, el Comitè d'Acció Català publica a *Free Catalonia* l'article "Com substituir Franco a Espanya", instant a pressionar-lo diplomàticament perquè renunciï al règim; instauri governs provisionals a les respectives nacions ibèriques; convoqui referèndums; i constitueixi un Comitè Ibèric on hi estiguin representats els pobles que el conformen. Més endavant, probablement entre el 1944 i el 1945, fan arribar un reportatge sol·licitat per l'Oficina de les Nacionalitats, a Washington, titulat "Per al restabliment de l'ordre a Espanya". S'hi preveu el pla immediat a la caiguda de Franco i el règim falangista.

Però l'opció d'ocupar Espanya es debilita a mida que avança el bloc dels Aliats i Hitler es veu amenaçat. En aquests mesos incerts, la Segona Guerra Mundial fa un tomb i comença la desfeta del nazisme. Franco retira els fronts espanyols a Tànger i la División Azul, que fa tornar a Espanya. Churchill ho aplaudeix i comença el desembarcament de Normandia. França aviat serà alliberada.

Amb aquesta empenta, ha començat una nova etapa de negociacions que condueix a la constitució, el 25 d'agost de 1944 (a la seu de l'Orfeó Català de Ciutat de Mèxic) d'un Consell Nacional de Catalunya ampliat a Amèrica. S'hi han afegit delegats del Front Nacional, que actua a Catalunya, així com delegats de Bolívia, dels Estats Units, l'Habana, de Buenos Aires, de Colòmbia, i, per suposat, de Mèxic, on hi destaca en Salvador Armendáriz i en Josep Zulueta pel Secretariat d'Esquerra Republicana de Catalunya. Aquesta representació es dissenya (també) a Nova York, des d'on es donen instruccions, afegint-hi delegats de Londres, Cuba, Venezuela, Xile, i demés membres dels Estats Units, Colòmbia i Argentina. El mateix 25 d'agost, a Buenos Aires, en què hi figuren en n'Aguirre, en Pi i Sunyer i en Rodríguez Castelao, representant als governs basc, català i gallec, s'arriba a un preacord per activar el pacte de Galeuzca. Així, un dia abans, el 24 d'agost de 1944, en Carles Pi i Sunyer, en Josep Maria Batista i Roca, en Josep Trueta, en Ramon Parera i en Fermí Vergés fan pública des de Londres la "Declaració del Consell Nacional de Catalunya" que informa d'aquest pas endavant. En carta d'en Carner Ribalta al Secretariat del Consell Nacional de Catalunya a Mèxic, de 20 de desembre de 1944, s'hi diu que la Declaració del 24 d'agost s'ha difós en anglès i castellà des de Nova York. I es reedita a Barcelona per la Secció de Propaganda del Front Nacional de Catalunya.

A partir d'aquest moment, a la correspondència explorada es constata una sèrie de negociacions a diversos bàndols, de les que s'en ressegueixen fils inconnexos, si bé expressen clarament un intens procés de negociació i discussió sense arribar a acords prou consensuats. I en Pi i Sunyer perd el contacte amb Nova York, tot i la declaració feta fa ben poc. La gran guerra està arribant a la seva fi, i s'han obert nous horitzons. Per exemple, s'informa de la creació, de part de l'Estat Català, el Front Nacional de Catalunya i el Moviment Obrer (POUM), a París, de l'organisme titulat "Solidaritat Catalana", en què hi figura en Josep Tarradellas, el secretari d'Esquerra Republicana de Catalunya.

En Pi i Sunyer es veu ara desautoritzat per en Josep Tarradellas, des de finals de 1944, en nom d'un reagrupament de les forces polítiques i republicanes catalanes. Aquest punt d'inflexió té un fort impacte a en Pi i Sunyer. No vol entorpir la reconstrucció del govern català a l'exili i es posa al servei del nou projecte. Des d'aleshores, quan es refereix al dret dels catalans a escollir el seu govern, ho fa dins de la idea d'un ordre constitucionalista republicà espanyol, és a dir, autonomista. Abandona la idea d'una reconstrucció nacional constituïda des d'un plebiscit al poble català que ell mateix ha liderat a Amèrica des de Londres, amb el suport de Nova York.

Així mateix, en aquests intensos mesos, el nou ordre internacional fa un pas endavant. Entre els dies 21 i 29 d'agost de 1944 té lloc la Conferència Dumbarton Oaks, a Washington, per parlar de pau internacional i seguretat. Es convoca als qui seran els membres fundadors de les renovades Nacions Unides de 1945: els Estats Units, la Unió Soviètica, el Regne Unit i la República de Xina, que seran els poders que acabaran venent a la Segona Guerra Mundial. Després té lloc la Conferència de Yalta dels dies 1 a l'11 de febrer de 1945, en què es posa de manifest la tensió entre els ordres anglosaxó i soviètic. I, allà, s'acorda que un cop alliberada Europa es permetrien eleccions democràtiques en tots els països alliberats.

El retorn a un nou ordre democràtic, fins i tot a Espanya, emergeix a l'horitzó de l'esperança dels catalans a l'exili. Els fets es precipiten quan es convoca la Conferència d'Organització Internacional de les Nacions Unides a San Francisco. En Fontanals, en carta de 9 d'abril de 1945

enviada a Pi i Sunyer, informa de la conveniència de presentar-hi una apel·lació, i es demana la conformitat de Londres.

L'apel·lació s'ideja a Nova York com a exercici de coherència política, alineada amb els propòsits fundacionals de la Delegació. En carta de 16 de juliol de 1945, informen a en Pi i Sunyer de que la seva missió ha estat complerta.

Tot i l'absència del suport (l'abandó) d'en Pi i Sunyer, l'apel·lació és recolzada pel gruix dels catalans d'Amèrica (que no deixen mai de fer-los costat) i és molt ben rebuda. La correspondència duta a terme és extraordinària. S'envien respectives cartes a les entitats d'arreu per a demanar-hi la seva adhesió, i es rep un suport absolut, en la forma de cartes de retorn i telegrams que es poden consultar a la documentació retrobada. Paral·lelament, es reparteixen exemplars de l'apel·lació per les principals biblioteques nord-americanes i pel continent americà.

L'apel·lació s'envia als organitzadors i els delegats de la Conferència de San Francisco el 4 de maig de 1945, i ve recolzada amb el poble català a l'exili organitzat en la forma d'entitats. Tal com es mostra a la correspondència que es pot consultar, es redacta una carta tipus, que els signataris de l'apel·lació fan arribar a la Conferència, en què s'hi diu (cito)

En l'esperit de germanor que uneix a tots els autèntics defensors de la democràcia, us demanem un moment de la vostra atenció.

Us adjuntem un fulletó, "El cas de Catalunya" (una crida a les Nacions Unides) i us instem a llegir-lo. Descriu la situació d'una nació no reconeguda —ara oprimida pel feixisme— que torna a apel·lar a la justícia.

En aquesta línia, l'apel·lació va precedida d'una carta, en què s'hi exposa les condicions excepcionals en què es troba Catalunya, de data 14 d'abril de 1945, i s'hi demana (cito)

DEMANEM als patrocinadors de la Conferència de San Francisco:

QUE, ateses les circumstàncies especials i la posició única de Catalunya; atès que Catalunya és una de les poques nacions europees els drets nacionals de les quals no han estat encara reconeguts, CATALUNYA SIGUI CONSIDERADA COM UN CAS ESPECIAL i, atès que no pot estar representada ni efectivament prendre part en les tasques de la Conferència, LI SIGUI PERMÉS DE PRESENTAR I REGISTRAR LA PRESENT APEL·LACIÓ A LES NACIONS UNIDES davant els seus representants a San Francisco.

I respectuosament us demanem com a patrocinadors que tingueu a bé de cursar l'adjunta Apel·lació al president de la Conferència de San Francisco per tal que, al seu degut temps, sigui inclosa a l'Ordre del dia de la Conferència.

L'apel·lació té una gran difusió, i no passa desapercebuda pels patrocinadors de la Conferència. Entre els papers retrobats s'hi troba la reacció de l'Organització, i de les Delegacions a les què es fa arribar, en la forma d'escrits tots ells degudament signats. Els primers en respondre són els britànics, que ho fan en una carta en què s'hi diu que l'apel·lació es farà arribar a la senyora Horsburgh. Signa el Secretari Privat Y. Caterson, sense indicar a qui representa. Només hi apareix el títol de la Conferència a l'encapçalament de la carta. Probablement es refereix a la baronessa Florence Horsburgh (1889-1969), que es coneix és delegada del Regne Unit a la Conferència de San Francisco de 1945. Les cartes següents, referides a la Delegació del Regne Unit, apunten en aquesta direcció. En nom d'aquesta delegació responen noves cartes de dia 10 (en tres ocasions) i 11 de maig. El 10 de maig, es menciona que s'ha fet arribar al Vice-Primer Ministre britànic. I el dia 10 mateix també responen les delegacions de Colòmbia, els Estats Units i Sudàfrica. L'11 es torna a rebre resposta dels Estats Units, en què es diu que es farà arribar l'apel·lació als oficials apropiats de la seva Delegació. El 12 responen Austràlia,

Brasil, Canadà (en dues ocasions), Mèxic i Síria. El 14 i el 15 ho fa Nova Zelanda, mentre que el 14 ho fan França i Txecoslovàquia. El 16 es rep la resposta de la Delegació de Iugoslàvia i, tal com s'esperava, es rep una resposta formal de part del Secretari General de la Conferència, a través de l'Oficial d'Informació en T. T. McCrosky. A la carta es fa referència a l'apel·lació enviada el 4 de maig, i es dirigeix a en Carner Ribalta. Allà s'hi diu que (cito)

Accepto la recepció de la carta del 14 d'abril de 1945 en nom del Consell Nacional Català signada per vosaltres i pels senyors Fontanals i Sureda, amb la qual adjunteu una còpia d'un memoràndum titulat "El cas de Catalunya". Sol·liciteu que es concedeixi a Catalunya presentar a la Conferència de les Nacions Unides l'apel·lació que conté el vostre memoràndum.

Per descomptat, sou conscient que l'objectiu principal de la Conferència de San Francisco és formular la millor carta possible perquè una organització internacional mantingui la pau i la seguretat de totes les persones del món, independentment de la raça, el color, el credo o el sexe. Això dedicarà les seves energies i els seus treballs exclusivament a aquesta tasca, i no es pretén que es discuteixi el problema que esmenta.

A continuació s'hi afegeix (cito)

A més, per tal d'accelerar el treball de la Conferència, s'ha decidit limitar l'assistència a les reunions dels diferents comitès tècnics als representants d'organitzacions intergovernamentals que han estat convidats pels governs patrocinadors a enviar consultors no oficials a la Conferència.

A la llum de l'anterior, semblaria que l'oportunitat que heu sol·licitat no estaria disponible. Estic segur que comprendreu la conveniència d'adherir-se a la política en interès de l'acord anticipat sobre el text de la carta.

I, finalment, demana que faci arribar aquesta informació als senyors Fontanals i Sureda. És a dir, es dona per "recepcionada" l'apel·lació, però es demana comprensió i s'informa que el tema català no està sobre la taula, ja que la Conferència té una missió principal, la de redactar la millor carta possible per crear l'Organització de les Nacions Unides. Però, atenent a la reacció rebuda, des de la Delegació de Nova York es fa un nou intent i es redacta una nova carta.

Mentrestant, entre el 22 de maig i el 12 de juny es rep una nova resposta de França, en què s'informa de l'interès del ministre de Salut Pública, en François Billoux, més les respostes formals de les delegacions de Grècia, Bèlgica i Etiòpia. Així, el 14 de juny de 1945 els tres signants de l'apel·lació envien una carta dirigida aquest cop al Secretari General de la Conferència, a l'atenció de l'Oficial d'Informació en T. T. McCrosky. Allà s'hi diu (cito)

Benvolgut secretari general.

Ens referim a la vostra carta del 16 de maig, pel que fa a la nostra apel·lació a les Nacions Unides en nom de Catalunya i a la nostra sol·licitud que es concedeixi permís a aquesta delegació per presentar el memoràndum "El cas de Catalunya" a la Conferència de les Nacions Unides.

Agraïm profundament la vostra atenció ràpida a la nostra sol·licitud i entenem plenament les vostres explicacions sobre l'objectiu principal de la Conferència de San Francisco, així com les raons per les quals problemes com el reconeixement nacional de Catalunya no figuren a l'agenda en aquesta fase de la formulació de la Carta per a una organització internacional.

No obstant això, tot i que entenem perfectament els motius de la política establerta, sol·licitem amb sinceritat que el nostre memoràndum titulat "El cas de Catalunya" es presenti entre els assumptes pendents que l'organització de les Nacions Unides tractarà, en el moment adequat, quan el problema de la reconstrucció política ibèrica surti a discussió.

I continua (cito),

A més, aprofitant la vostra amabilitat i comprensió manifesta, podem demanar que la nostra apel·lació sigui considerada com una qüestió referida no a un conflicte intern de l'Estat espanyol, sinó a un problema de naturalesa internacional, per les justes aspiracions d'una nació europea oprimida que estan en joc.

Per ser totalment francs, en llegir el primer esborrany de la proposta de Carta de la Nova Organització Mundial de la Seguretat, capítol II, paràgraf 8, ens preocupa molt les qüestions de procediment que puguin anul·lar qualsevol apel·lació pacífica de Catalunya a les Nacions Unides. Tenim present l'eventualitat que, en un futur proper, Espanya podria convertir-se en membre de l'organització de les Nacions Unides i que la Carta diu: "Res inclòs en aquest capítol autoritzarà l'organització a intervenir en assumptes que són essencialment de la jurisdicció nacional de qualsevol estat" mentre que, en canvi, la Carta no defineix quins són els assumptes "dins de la jurisdicció interna" d'un estat.

En qualsevol cas, atès que és imprescindible que el secretari general posi en coneixement de les organitzacions de les Nacions Unides qualsevol qüestió que, al seu parer, pugui afectar la pau i la seguretat internacionals, confiem amb confiança a aquesta Secretaria la petició de les justes aspiracions de Catalunya. De la concessió i el reconeixement d'aquest motiu, la pau i la seguretat dels pobles de la península Ibèrica en depenen en gran mesura, ja que una forta confederació d'ells podria demostrar una força constructiva en la reconstrucció d'Europa i del món.

La carta crea un espai per al diàleg, que es trasllada a un futur proper en què, atenent als esdeveniments que es preveuen, pot ser que es tracti la qüestió espanyola. I es rep una resposta. El 22 de juny de 1945, quatre dies abans que es clausuri la Conferència de San Francisco, en Carner Ribalta rep una carta d'en Bryant Mumford, des de l'Oficina d'Informació, en nom del Secretari General de la Conferència, en què s'hi diu (cito)

S'ha rebut la carta del 14 de juny de 1945 signada per vosaltres i pels senyors Fontanals i Sureda en nom de la Delegació dels Estats Units, del Consell Nacional Català.

Per a la disposició que escaigui fer, les vostres cartes, juntament amb el memoràndum titulat "El cas de Catalunya", seran posades a disposició de la Comissió Preparatòria que es preveu establir per servir durant el període provisional entre el tancament d'aquesta Conferència i la primera reunió de l'Assemblea General proposada. Sembla que aquesta constitueix l'única resposta que es pot donar a la vostra sol·licitud en aquest moment.

No se'n coneix la resposta. Però, tanmateix, el tema espanyol es considera un any després, a la primavera de 1946, tal com es constata de la informació continguda a dues cartes que més endavant es reprenen.

A l'apel·lació s'ofereix a les Nacions Unides un camí per acabar amb el règim franquista, i el camí cap a una consulta plurinacional que, voluntàriament, decideixi com governar-se i, si s'escau, fer-ho lliurement com una confederació de pobles. Però això no és tot. En previsió d'una solució monàrquica, a l'Apèndix núm. 8 de l'apel·lació, s'hi tracta "L'actitud catalana sobre la qüestió de la restauració de la Monarquia a Espanya". Diu (cito)

PER RESUMIR:

La Monarquia només tindrà el suport de l'aristocràcia terratinent de Castella, d'alguns generals, d'un grup internacional de financers, i potser d'alguns industrials -però no de la majoria del poble.

Per tant, la Monarquia serà necessàriament un règim absolutista i no un règim democràtic.

Aquesta Monarquia serà incapaç de resoldre ni el problema de les nacionalitats ni cap altre problema fonamental d'Espanya.

La Monarquia experimentarà un fracàs al cap de pocs anys, i els pobles d'Espanya seran llançats de bell nou a una revolució.

Així la Monarquia fracassarà finalment en allò que és el seu propòsit fonamental: mantenir l'ordre i evitar la revolució.

Essent aquest un procés predictable lògicament, els catalans no tenen interès en embarcar-se en l'aventura perillosa d'una restauració monàrquica.

Vist en perspectiva, aquestes paraules són, segons com es miri, profètiques.

Resumint, l'apel·lació arriba on ha d'arribar, però al fer-ho els polítics catalans li giren l'esquena. Des de França s'ha forçat als catalans de Londres a claudicar enfront les aspiracions a l'autodeterminació, deixant de costat als catalans d'Amèrica seguidors del projecte de Nova York. A canvi, se li ofereix una alternativa a en Pi i Sunyer. En Pi i Sunyer i el president de la Generalitat en funcions, en Josep Irla, es troben a París el maig de 1945, i allà se li encarrega al primer formar un govern que, per tant, hauria de presidir. L'encàrrec es fa públic el 14 de juny de 1945 a través d'un comunicat del gabinet del president, precisament el mateix dia que des de Nova York s'envia la segona carta al Secretari General de les Nacions Unides. El que no saben a Nova York, encara, és que s'ha decidit dissoldre el Consell Nacional de Catalunya de Londres, unilateralment.

Però gairebé tothom gira l'esquena a en Pi i Sunyer. Refusen entrar-hi en Pau Casals, i en Josep Tarradellas (curiosament), i rep l'hostilitat dels membres del Consell Nacional de Londres, en especial d'en Batista i Roca i en Trueta, i dels catalans d'Amèrica organitzats pel projecte d'alliberament català. Així, l'agost de 1945, en Pi i Sunyer renúncia a formar govern i recomana al president Irla que sigui ell mateix qui el creï i el presideixi. S'acorda un govern de mínims presidit per ell i format per en Pompeu Fabra, n'Antoni Rovira i Virgili, en Josep Carner, en Joan Comorera, en Josep Xirau i el mateix Pi i Sunyer. El nou govern es constitueix el setembre de 1945, quan es força la dissolució de la Delegació de Nova York.

Segons es desprèn d'una carta de data 26 d'octubre feta pels signants de l'apel·lació a en Pi i Sunyer, en Carner Ribalta i en Fontanals es manifesten aclaparats pel fet de saber que en Pi i Sunyer ha "fallat en els nostres intents de constituir el Govern que tots havíem somniat i que al seu lloc, s'havia constituït un govern minimalista i de simple retorn al passat".

Així, el 15 de setembre s'anuncia la dissolució del Consell Nacional de Catalunya de Londres al Departament d'Estat nord-americà. L'entitat hi figura amb el número de registre 83. A l'arxiu del Casal Català de Nova York s'hi troba la carta de cessament escrita per en Josep Carner Ribalta, així com la correspondència que ho corrobora de part del *Department of Justice* de dates 3 i 21 de desembre de 1945, de 30 de gener i 7 de març de 1946. A la darrera carta rebuda s'hi demana que siguin informats si es reconstitueix l'entitat.

Però l'activitat no s'acaba aquí. Tot i ja no representar al govern, en Carner Ribalta i Fontanals, des de Nova York, prenen la decisió de fer valer l'apel·lació mesos després, coneixedors que el tema espanyol es debat a les Nacions Unides. En dues cartes enviades el 23 de març i el 14 de maig de 1946, es dirigeixen al Secretari General de les Nacions Unides (que ja té la seu a Nova York), en Trygve Lie.

La carta de 23 de març de 1946 es presenta en motiu de la sol·licitud d'una Subcomissió del Consell de Seguretat de les Nacions Unides que estudia el cas d'Espanya. És, en certa manera, el moment històric en què es dibuixa l'escenari ideal en què l'apel·lació s'ha de considerar,

atenent a l'esperit manifestat a la carta enviada al Secretari General de la Conferència de San Francisco, el 14 de juny de 1945. Així, en aquesta carta s'hi annexa l'apel·lació, i s'hi ressalta la necessitat d'una solució immediata a la qüestió espanyola. La carta de 14 de maig de 1946, altrament, es remet a la de 23 de març i reprèn la qüestió de Franco. Es vol aportar proves contra Franco i demostrar que el règim franquista "és causa de fricció internacional i una amenaça per la pau mundial".

És a dir, les cartes de març i maig de 1946 s'envien (si bé no consta la recepció) com un acte de responsabilitat política i intel·lectual, èticament compromès amb l'esperit de la Carta de l'Atlàntic de 1941, que incorpora el dret dels pobles a la seva lliure determinació.

+++